

Małgorzata Tatała

PROFESOR JÓZEF KAROL KOSTRZEWSKI (22.01.1883-05.04.1959)

Zakład Psychologii Rozwojowej KUL w Lublinie
Kierownik Prof. dr hab. *Czesław Walesa*

Artykuł stanowi zbiór refleksji dotyczących życia i działalności Człowieka, który przez wiele lat pracował w Komitecie Redakcyjnym Przeglądu Epidemiologicznego. 5 kwietnia 1999 roku przypada 40 rocznica Jego śmierci.

Józef Karol Kostrzewski urodził się 22 stycznia 1883 roku w Krakowie. Przez całe swoje życie był związany z Krakowem. Był lekarzem, mikrobiologiem oraz epidemiologiem. Po ukończeniu studiów na Wydziale Lekarskim UJ w 1908 otrzymał dyplom doktora wszech nauk lekarskich. W tym samym roku rozpoczął praktykę lekarską w Klinice Chorób Wewnętrznych UJ. Odbył studia uzupełniające w zakresie immunologii i mikrobiologii w Kopenhadze w zakładzie wyrobu surowic i szczepionek pod kierunkiem prof. Th. Madsena. Po powrocie do Krakowa od kwietnia 1910 r. J. Kostrzewski pracował w Klinice Chorób Wewnętrznych pod kierownictwem prof. W. Jaworskiego. W marcu 1914 r. podjął pracę na Oddziale Chorób Zakaźnych Szpitala św. Łazarza w Krakowie.

Od pierwszych lat pracy lekarskiej Profesor Józef Kostrzewski brał czynny udział w życiu naukowym Krakowa pełniąc m.in. funkcję wiceprezesa Krakowskiego Towarzystwa Lekarskiego (1920-1921).

Powołany do wojska w sierpniu 1914 roku pełnił służbę wojskową do grudnia 1918 roku w byłej twierdzy-Kraków. Ze służby wojskowej został zwolniony w stopniu kapitana Wojska Polskiego.

W listopadzie 1922 na podstawie pracy pt. *Badania nad własnościami surowicy krwi osób uodpornianych przeciw wodowstrętowi* uzyskał tytuł docenta chorób zakaźnych. Bez reszty poświęcił się pracy na oddziale chorób zakaźnych szpitala św. Łazarza; obowiązki ordynatora pełnił przez ponad 40 lat. Nie przyjął również propozycji objęcia Katedry Chorób Wewnętrznych twierdząc, że poświęcił się przede wszystkim chorobom zakaźnym.

Od 1925 do 1939 był przewodniczącym komitetu redakcyjnego *Polskiej Gazety Lekarskiej*, a od chwili reaktywowania w latach 1945-46 *Przeglądu Lekarskiego* wydawanego przez Krakowskie Towarzystwo Lekarskie. Przez długie lata pełnił funkcję przewodniczącego komitetu redakcyjnego (lata 1945-1955).

Po wybuchu II wojny światowej 6 listopada 1939 r. wraz z innymi profesorami wyższych uczelni Krakowa został aresztowany. Ostro protestował przeciw zwolnieniu

Go przez Niemców, twierdząc, iż jego przeznaczeniem jest dzielić los z innymi profesorami. Niemcy z uwagi na własne bezpieczeństwo polecieli Profesorowi dalsze prowadzenie Oddziału Zakaźnego. W celu zapewnienia skuteczniejszej opieki a przede wszystkim bezpieczeństwa chorym zamieszkał w szpitalu św. Łazarza w Krakowie. W latach 1940-44 prowadził w tajnym UJ wykłady z kliniki i epidemiologii chorób zakaźnych. Pod koniec 1944 roku kiedy Niemcy likwidowali swoje agendy na terenie Krakowa i zachęcali lekarzy do wyjazdu z nimi na Zachód, warto wspomnieć, iż nikt z tej propozycji nie skorzystał, natomiast Profesor objął kierownictwo całego Szpitala.

W roku 1951 został mianowany profesorem zwyczajnym oraz Kierownikiem Katedry i Kliniki Chorób Zakaźnych i Epidemiologii Akademii Medycznej w Krakowie. Funkcję tę pełnił przez wiele lat.

W uznaniu zasług naukowych Profesor J. Kostrzewski w 1945 roku został wybrany członkiem korespondentem PAU, a w 1948 roku członkiem czynnym PAU. Został odznaczony wysokimi odznaczeniami państwowymi.

Ogłosił około 90 prac naukowych dotyczących głównie patologii chorób zakaźnych i postępowania klinicznego w ich przebiegu. W pracy naukowej, pomimo skromnych warunków, zajmował się badaniami serologicznymi, epidemiologią, przemianą materii i biochemią w klinice chorób zakaźnych przewodu pokarmowego, jak np. dur brzuszny, dury rzekome, czerwonka, wyprzedzając swymi hipotezami późniejszy rozwój nauki. Należał do pierwszych badaczy, którzy we krwi chorych na czerwonkę stwierdzili obecność pałeczek czerwonki. Wykazał, że pałeczki czerwonki nie są drobnoustrojami immunologicznie jednolitymi (*O czerwonce* 1923). Jako jeden z pierwszych zwrócił uwagę na znaczenie obcogatunkowego białka w surowicach odpornościowych. Dowodził, że białko to, wprowadzone pozajelitowo wywołuje reakcje wzmagające siły obronne ustroju do walki z zakażeniem. W prowokujący, jak na owe czasy sposób, Profesor Kostrzewski przedstawił hipotezę o nieswoistym działaniu leczniczym surowicy przeciwbłoniczej i in. surowic jako białka obcogatunkowego. Opracował monografię duru brzuszego (*Dur brzuszny* 1946) oraz błonicy, nosacizny, żółtaczkę zakaźną, duru wysypkowego i in. (*O kilku ostrych chorobach zakaźnych* 1947). W latach (1947-1959) Kostrzewski zajmował się badaniami w dziedzinie biochemii chorób zakaźnych i swoje zainteresowania skoncentrował na tężcu, wyjaśniając jego patogenezę. Przedstawił oryginalny pogląd o zaburzeniach gospodarki acetylocholinowej jako istocie tężca. Przyjął, że toksyna tężcowa inicjuje patologiczne przemiany mediatorów skurczu mięśniówki i stwierdził hamowanie synezy acetylocholinozy przez insulinę. Wprowadził terapię insulinową do leczenia tężca. Całość badań z tego okresu będących efektem długoletniej pracy badawczej i doświadczenia klinicznego popartych ścisłą dokumentacją Profesor zamknął w pracy pt. *Tężec* (Wyd. 3. 1960). Był znawcą w zakresie epidemiologii, mikrobiologii i kliniki chorób zakaźnych.

Badania naukowe były pasją życia J. Kostrzewskiego, interesował się biologią, literaturą piękną, był zamiłowanym taternikiem, a przede wszystkim lekarzem społecznikiem oddanym całkowicie choremu. Warto wspomnieć, iż klinika i skromny gabinet były Jego właściwym domem. Codziennie o godz. 6 rano przychodził do szpitala, a o godz. 8 pytał telefonicznie o stan zdrowia najczęściej chorych w poszczególnych pawilonach. Był człowiekiem skromnym i bezkompromisowym, jednocześnie niezwykle pracowitym oraz obdarzonym niezwykle intuicją naukową. Wychował wiele pokoleń lekarzy wpajając własnym przykładem poczucie obowiązku,

punktualności, przestrzeganie zasady, iż dobro chorego powinno być najwyższym prawem (*salus aegroti suprema lex esto*). Często powtarzał, że *w szpitalu najważniejszy jest chory, potem salowa, pielęgniarka, lekarz a na ostatku ja*. Zmarł w Krakowie, 5 kwietnia 1959 roku, przeżywszy 76 lat.

W uznaniu zasług Profesora Rada Wydziału Lekarskiego UJ 24 kwietnia 1959 r. powzięła uchwałę o nazwaniu Jego imieniem Kliniki Chorób Zakaźnych AM w Krakowie. Jego imieniem nazwano również ulicę na Opatkowicach w Krakowie.

PIŚMIENNICTWO

- Czy wiesz kto to jest?. Pod redakcją Łoza S. Wydawnictwo Głównej Księgarni Wojskowej, Warszawa 1938; t. 1: 369-370.
- Śródka A. Biogramy uczonych polskich. Zakład Narodowy im. Ossolińskich PAN, Wrocław - Warszawa - Kraków 1990; cz. 6. z. 1: 1330-334.
- Mach B. Prof. dr med. Józef Karol Kostrzewski. W: „Profesorowie Wydziału Lekarskiego UJ jako uczeni i żołnierze ruchu oporu” pod redakcją Bogusz J. Mach B., Marek Z. Zakład Narodowy im. Ossolińskich PAN, Wrocław - Warszawa - Kraków 1981; 25-41.
- Śródka A. Uczni Polscy XIX-XX stulecia. Aries, Warszawa 1995; t. 2: 291-293.
- Tochowicz L., Skulimowski M. Rozwój nauki i nauczania chorób wewnętrznych w krakowskiej szkole medycznej (Wydział Lekarski UJ i Akademia Medyczna). W: „Sześćsetlecie medycyny krakowskiej” pod redakcją Tochowicz L., Bogusz J, Giędosz B i in. Akademia Medyczna w Krakowie: Kraków 1964; t. 2: 153-220.
- Polski Słownik Biograficzny. Zakład Narodowy im. Ossolińskich PAN, Wrocław - Warszawa - Kraków 1968-1969; t. XIV: 364-365.

Autorka artykułu poszukuje informacji na temat religijności

Profesora J.K. Kostrzewskiego i prosi o kontakt:

Małgorzata Tatala

Katedra Psychologii Rozwojowej KUL

Al. Raclawickie 14

20-950 Lublin

e-mail: maltat@kul.lublin.pl